

Розслідування економічного злочину як спосіб рейдерського захоплення

Валерій КІРЧЕВ,
юрист, адвокат EQUITY

Сергій КОЗАК,
помічник юриста EQUITY

Після проголошення Україною незалежності та переходу до організації держави з ринковою економікою перед суспільством постало питання створення правових інституцій та механізмів захисту невід'ємного права людини — права власності. При цьому існуюча законодавча база виявилася непристосованою до нових змін. Останні 30 років ми намагаємося побудувати у країні здорові ринкові та майнові відносини, однак іноземні інвестори постійно дорікають з приводу ризиковості та незахищеності їх інвестицій в Україні. І це зовсім не дивує, оскільки серед усіх негативних явищ у нашій країні особливе місце займає рейдерство.

З 2014 р. кількість рейдерських захоплень в Україні щороку зростає. Про це повідомляє Opendatabot з посиланням на статистику ГПУ. Лише за останні 5 років відбулося більше 1500 рейдерських захоплень. Найбільшу увагу міжнародні експерти звертають на той аспект, що часто активну участь у рейдерських захопленнях суб'єктів господарської діяльності беруть правоохоронні органи шляхом кримінального переслідування власників підприємства або прийняття під час досудового розслідування рішень, які паралізують чи дуже ускладнюють ведення господарської діяльності.

Дійсно, поряд з претензійною роботою (судовим напрямом) та протиправними діями (внесенням інформації до державних реєстрів, проведенням додаткової емісії на великі суми з порушенням прав акціонерів, заміною керівництва підприємства тощо), у схемі рейдерського захоплення підприємств існує й кримінальний напрям, який виражається у співпраці рейдерів з посадовими особами правоохоронних органів. Останні при цьому організують психологічний та фізичний тиск на власників об'єкта рейдерського захоплення, а також блокують своїми діями господарську діяльність підприємства. Замовниками такої активної діяльності слідчих органів та прокуратури можуть бути не тільки власники конкуруючого підприємства, які бажають позбутися конкурента, викупити частину його активів чи взагалі безкоштовно отримати їх, а й навіть

акціонер чи засновник підприємства, в якому виник конфлікт між акціонерами/засновниками.

Нерідкі випадки, коли правоохоронці шляхом ініціювання досудового розслідування та проведення слідчих дій змушують законного власника безоплатно переписати частину бізнесу (наприклад, 20–30%) на третю особу. Такий вид рейдерства з елементами рекету активно використовувався до 2014 р., але й наразі не втратив актуальності.

Зазвичай все розпочинається з внесення відомостей до ЄРДР за повідомленням ймовірного потерпілого (акціонера, банку-кредитора, громадської організації, контрагента тощо) про вчинення посадовими особами відповідного підприємства ймовірних кримінальних правопорушень. У більшості випадків відомості до ЄРДР вносяться правоохоронцями за ст. 190 (шахрайство), 191 (привласнення), 358 (підробка документів), 366 (служба підробка) Кримінального кодексу України (далі — КК України), а також за статтями, які містяться у розділі VII КК України.

Після цього слідчим проводиться допит заявника або його представника (у разі, якщо заявник є юридичною особою), який отримує статус потерпілого у кримінальному провадженні. Ця слідча дія спрямована на збирання інформації та документів, якими будуть обґрунтовуватися подальші звернення слідчого з клопотаннями до слідчого судді.

Надалі працівники правоохоронних органів у дуже короткі строки отримують ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, дозволу на проведення обшуків, про арешт майна тощо. Санкціонуючи такі дії органів досудового розслідування, судді не завжди знають про справжні наміри правоохоронців, адже ті можуть маскувати їх під реальні кримінальні правопорушення, пов'язані з іншими особами та компаніями, які мали господарські відносини з підприємством, що стало об'єктом рейдерського захоплення.

Саме під час обшуку підприємства вилучаються важливі документи та майно, необхідне для його нормального функціонування — пе-

чатки, бланки, комп'ютери, ноутбуки, телефони, сім-карти, акти виконаних робіт, оригінали правовстановлюючих документів, технічної документації, кредитних договорів, оптичні та паперові носії інформації, банківські виписки, договори з підрядниками, проекти робіт, дозвільна документація, первинна документація підприємства тощо. Усі ці документи та речі (печатки тощо) активно використовуються рейдерами, а дійсним власникам їх відсутність створює перепони у захисті їх прав у суді.

Водночас обшуки можуть проводитися за адресою проживання власників та посадових осіб підприємства, що створює певний психологічний тиск на них, оскільки зазвичай такі дії слідчих проводяться на очах усіх членів родини в ранній час.

Нерідко через невеликий проміжок часу проводиться повторний санкціонований обшук, що повністю дестабілізує роботу підприємства та потребує значних фінансових витрат на її відновлення. Така дестабілізація роботи найбільш небезпечна для компаній, діяльність яких пов'язана зі значною кількістю технічних засобів чи наявністю товарів в обороті (ІТ, агрокомпаній тощо). Хоча ряд компаній, діяльність яких пов'язана, наприклад, зі створенням інтелектуального продукту (програмного забезпечення, рекламних продуктів тощо), більш захищені під час обшуків, оскільки зберігають свої продукти у сервісах альтернативного зберігання даних — «хмарових сховищах». Крім того, все частіше підприємства переходять на електронний документообіг, зберігання документів у якому здійснюється за допомогою спеціальної програми (бази даних), що може перешкодити співробітникам органів досудового розслідування отримати доступ до них.

Надалі власників та посадових осіб підприємства, яке є об'єктом рейдерського захоплення, викликають до слідчого на допити в якості свідків, де на них може здійснюватися психологічний

СИМБІОЗ ПРОФЕСІЙНИХ РЕЙДЕРІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ СУДОВО-ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ СТВОРЮЄ МАЙЖЕ НЕПРИСТУПНУ ФОРТЕЦЮ

вплив та залякування під виглядом запланованого пред'явлення підозри з подальшим обранням запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та призначенням у майбутньому реального покарання.

Ізоляція власника та/або посадових осіб підприємства у сукупності з відсутністю оригіналів документів створює певну свободу дій для рейдерів, а також позбавляє таких власників можливості швидко реагувати на протиправні дії щодо їх активів. Не слід забувати і про такі важелі впливу

Діджиталізація кримінального процесу: чи реально це втілити на практиці?

Дмитро МАЙСТРО,
адвокат, партнер
ЮК «Майстро і Беженар» (Запоріжжя)

правоохоронних органів, спрямовані на блокування роботи підприємства або встановлення контролю над його активами, як арешт розрахункових рахунків, тимчасове вилучення майна, передача майна підприємства в управління АРМА тощо. Це лише короткий перелік процесуальних та слідчих дій, які належать до компетенції слідчих органів та можуть бути реалізовані у межах кримінального провадження під час здійснення рейдерського захоплення підприємства чи його активів.

Симбіоз професійних рейдерів та посадових осіб судово-правоохоронної системи створює майже неприступну фортецю для більшості власників, війна з якою вимагає великих ресурсів, терпіння та часу. Незважаючи на це, є кілька порад для мінімізації ризиків та створення підґрунтя для захисту себе, компанії та своїх активів під час досудового розслідування економічних злочинів, яке має на меті сприяти рейдерському захопленню.

По-перше, це безпека документообігу. Цей пункт стосується як безпеки електронних документів із застосуванням спеціальних шифрувальних програм, так і особистих паролів доступу на технічних засобах (мобільних телефонах, комп'ютерній техніці тощо). Не буде зайвою й наявність на підприємстві робочого місця для адвоката, де можуть зберігатися вкрай важливі для компанії документи, що ускладнить проведення обшуку та виїмки документів, оскільки потребує присутності під час таких дій представника Ради адвокатів.

По-друге, це формування чіткої активної позиції з приводу протиправних дій правоохоронних органів та використання незалежних засобів інформації та інтернет-ресурсів. Радимо негайно проводити прес-конференції, на яких висвітлювати протиправні події, а також факти протидії захисту в друкованих або інтернет-виданнях, тобто підіймати інформаційну хвилю, вимагати покарання та звільнення з посад осіб, які допомагають втілюватися загарбним діям.

По-третє, слід зберігати спокій та адекватно реагувати на усі прояви психологічного тиску з боку правоохоронців, користуватися професійною правовою допомогою.

Адвокат — саме та особа, яка під час досудового розслідування (за умов укладення договору про надання правової допомоги) має здійснювати захист прав, свобод та інтересів клієнта. Не слід нехтувати присутністю адвоката під час обшуку чи підготовки відповіді на запит правоохоронних органів, оскільки кваліфікований спеціаліст забезпечить швидке реагування на прояви протиправної поведінки правоохоронців, складе зауваження та вчасно звернеться зі скаргами на такі дії.

По-четверте, варто звернутися до правоохоронних органів з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого не лише ст. 206-2 КК України, а й відповідними статтями розділу XVII КК України (злочини у сфері службової діяльності) в частині протиправних дій посадових осіб органів досудового розслідування.

І найголовніша порада, звісно — суворо дотримуватися вимог законодавства під час здійснення господарської діяльності, щоб не давати слідчим органам приводів для порушення кримінальних проваджень, оскільки діяльність не у площині закону приваблює так званих «санітарів лісу» у вигляді мисливців за чужим капіталом.

Наостанок варто наголосити, що захист інвестицій в умовах сьогодення має бути одним з найважливіших напрямів для правоохоронної системи, адже без бізнесу країна не спроможна виконати свої соціальні гарантії. Підтримка як національних, так і закордонних інвесторів — один з державних пріоритетів, і правоохоронні органи мають робити все від них залежне для того, щоб цей пріоритет забезпечувати.

15 березня 2021 р. Президентом України подано до Верховної Ради законопроект про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, спрямований на запровадження в органах досудового розслідування, прокуратури та судах інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування.

Відповідно до Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», інформаційно-телекомунікаційна система — це сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле. Вказаним проектом пропонується доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України ст. 106-1, у якій закріпити, що інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування — це система, яка забезпечує створення, збирання, зберігання, пошук, обробку і передачу матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні.

За інформацією Міністерства юстиції України, відповідна система електронного кримінального провадження уже майже готова до застосування у кримінальних провадженнях, що перебувають у НАБУ, САП та ВАКС, і очікує лише на законодавче врегулювання для початку роботи. Разом з тим, на даний момент поки що складно говорити про порядок діяльності відповідної системи, оскільки він має визначитися положенням, яке затверджується спільно офісом Генерального прокурора, органом, у складі якого функціонує орган досудового розслідування, а також Радою суддів України.

Аналіз законопроекту дає підстави стверджувати, що не виключається можливість використання і паперових носіїв, адже пропонується встановити, що матеріали досудового розслідування, які містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування, передаються, їх копії чи примірники надаються в електронній формі, а за рішенням слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду, які їх передають чи надають, — у паперовій формі. Слід зосередити увагу на тому, що документи, підписані й погоджені

в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису, їх примірники в електронній та паперовій формі визнаються оригіналами документів.

У разі прийняття Закон набуде чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та буде введений у дію через 6 місяців з дня його публікації. Офісу Генерального прокурора, органам, у складі яких функціонують органи досудового розслідування, а також Раді суддів України необхідно забезпечити у 6-місячний строк з дня набрання чинності цим Законом розробку та затвердження положення про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування.

Таким чином, прийняття Закону створить правові підстави для запровадження і функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, збирання в ній інформації кримінального провадження та зменшення обсягу паперового документообігу в органах досудового розслідування.

